

ALTERNATİF BİR SUÇ ÖLÇÜM TEKNİĞİ: FAİL İTİRAF ANKETLERİ

Dr. Ahmet POLAT *

Yrd. Doç. Dr. Serdar Kenan GÜL **

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, suç olgusunun ölçümünde alternatif bir teknik olarak kriminoloji'de önemli bir yeri olan fail itiraf anketlerini tanıtmaktır. Fail itiraf, diğer bir ifade ile kendiliğinden bildirim (self-report) anketi, bir denek grubu bünyesinde geçmişte işlenen suçları öğrenmeyi amaçlar. Bu çerçevede, oluşturulan denek grubuna geçmişte yaşantılarının belirli zaman dilimlerinde suç(lar) işleyip işlemedikleri sorulur. Fail itiraf anketleri sadece geçmişteki suçları ortaya çıkarmaz, aynı zamanda suçluların yaşam biçimleri ve suçun sosyo-kültürel faktörleri, yani suçun dinamiklerini de araştırır. İlk defa ABD'de uygulanan fail itiraf anketleri birçok ülkede yapılmaktadır. Özellikle cezaevlerinde ve okullarda başarıyla uygulanan anketler sonucunda suç ve suçlulara ilişkin tamamlayıcı nitelikli çok zengin veri tabanları oluşturulmuştur. Ancak her teknik gibi fail itiraf anketlerinin de sınırlılıkları vardır. Yine de, fail itiraf anketi metodu zaman içerisinde geliştirilmiş ve daha geçerli ve güvenilir hale getirilmiştir. Bu çalışmada, ilk olarak, fail itiraf anketlerinin ortaya çıkışı ve gelişimi, ardından fail itiraf anketlerinin metodolojisi ele alınmış, sonuç bölümünde ise konuya ilişkin bazı önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Fail İtiraf Anketi, Suç Ölçümü, Suç Ölçme Teknikleri, Suçun Siyah Sayıları.

ABSTRACT

An Alternative Crime Measurement Technique: Self-Report Delinquency Surveys

The purpose of this study is to introduce the self-report delinquency surveys which play an important role in criminology. The aim of the self-report survey is to ask individuals if they have engaged in delinquent or criminal behavior in a certain period of a time in the past. The self-report surveys not only explore the previously engaged criminal acts but also examine the criminal's life styles, socio-cultural factors and the dynamics of crime as well. This method was originally used in the USA and then expanded to other countries. Successful implementation of this survey, especially in prisons and schools provided useful data base about crimes, criminals and their environment. Like any other applications, this method also has some limitations. However,

* Öğretim Görevlisi, Rüstü Ünsal Polis Meslek Yüksekokulu

** Polis Akademisi Güvenlik Yönetimi Araştırma Merkezi

it has been improved over the time and now it is more reliable and valid. This study first reviews the origins of the self-report method, the growth and refinement of this measurement technique, then it discusses its role in criminological research. Finally, it provides some recommendations in the conclusion section.

Key Words: *Self Report Survey, Crime Measurement, Techniques of Crime Measurement, Dark Figures of Crime.*

GİRİŞ

Suç ve suçlu davranışı hakkında bilgi toplama tekniklerinden biri olan fail itiraf anketlerinin gelişerek ve yaygınlaşarak kullanımı 20. yüzyıl'da kriminolojik araştırmalardaki en önemli yeniliklerden birisidir. Bu metot, günümüzde yaygın olarak ABD'de kullanılmaktadır. Suç istatistikleriyle ilgili sınırlamaların kabul edilmesi, bu tür alternatif suç ölçme tekniklerinin ortaya çıkmasını tetiklemiştir. Nitekim cezaevi, mahkeme ya da polis istatistikleri gibi resmi istatistiklerin suçluluğun ölçümü konusunda sınırlamaları olduğu kabul edilmiştir (Dönmezer, 1994:36). Aynı zamanda, suçun önemli bir kısmının bildirilmediği veya resmi olarak kaydedilmediği de birçok araştırma ile ortaya konmuştur (Polat, 2008:42). Bu nedenle, resmi rakamların gerçek suçluluğu temsil ettiği söylenemez. Bu tespit, kriminologları yeni araştırma tekniklerine doğru yöneltmiştir. Araştırmacılar, fail itiraf anketi ile failere, güvenlik algılama anketi ile ikamet edenlere, mağdur anketleri ile suç mağdurlarına başvurmuştur. Bu çalışmada, fail itiraf anketlerinin kriminoloji araştırmalarında yeri ve önemi ele alınacaktır. Çalışma kapsamında bu tür anketlerin, birçok sınırlılığa sahip olmasına rağmen, bilimsel geçerlik ve güvenilirlik düzeyinde gerekli önlemler alındığında suç politikalarında başvurulacak yeni bir veri tabanı oluşturabileceği hususu irdelenecektir.

Fail itiraf, diğer bir ifade ile kendiliğinden bildirim (self-report) anketi, bir denek grubu bünyesinde geçmişte işlenen suçları öğrenmeyi amaçlar. Bu çerçevede, oluşturulan denek grubuna geçmiş yaşantılarının belirli zaman dilimlerinde suç(lar) işleyip işlemedikleri sorulur. Fail itiraf anketleri sadece geçmişteki suçları ortaya çıkarmaz, aynı zamanda suçluların yaşam biçimleri ve suçun sosyo-kültürel faktörleri, yani suçun dinamiklerini de araştırır. Ancak ilk başta her teknik gibi fail itiraf anketleri konusunda da çekinceler olmuştur. Anketler geçerlilik ve güvenilirlik konusunda kafalarda soru işaretleri uyandırmıştır. Nitekim fail itiraf anketleri kapsamında katılımcıların yasadışı faaliyetleri hakkında araştırmacılara bilgi verip vermeyecekleri konusunda ve örneklemin seçiliş biçimi konusunda şüpheler bulunmaktaydı (Hunter ve Dantzer'den akt. İçli, 2004:32). Anket kapsamında katılımcıların geçmişte

işledikleri suçları doğru ve noksansız itiraf etmeleri elbette bu şüpheler için haklı bir gerekçedir. Ayrıca seçilen örneklemin tüm fail gruplarını temsil etmesi, sorulan soruların genel suçluluğu kapsamaması, suç konusunda diğer değişkenlerin etkilerinin tespiti, anketlerin karşılaştırılması veya bildirilen suçların hangi sistematığe göre hesap edileceği hususları diğer temel çekincelerdir.

Yine de ABD’de gerçekleştirilen ilk çalışmalar, katılımcıların anket sorularını cevaplamada çok istekli olduklarını göstermiştir (Jessor, 1998:27). Bu araştırmalar göstermiştir ki, insanlar resmi bir makam karşısında normal şartlar altında söyleyemeyecekleri ve konusu suç teşkil eden bilgileri gizliliğin sağlandığına inandıkları zaman rahatlıkla söylemektedirler. İlk çalışmalardan itibaren, fail itiraf anketinin metodolojisi geliştirilmiş ve daha güvenilir, geçerli ve farklı konularda uygulanabilir hale getirilmiştir. Bu kapsamda, anketlerde hafif nitelikte suçların yanında ağır nitelikli suçları da içeren envanterler, dar kapsamlı kategoriler yerine açık uçlu cevap dizileri ve önemsiz durumları, belki de suç kapsamına girmeyen fiilleri elemek için açıklayıcı nitelikli tali soru grupları kullanılmaya başlanmıştır. Ayrıca; fail itiraf anketlerinin uygulanmasında katılımcıların kimliğinin gizli kalması yönünde önemli derecede çaba sarf edilmektedir.

Alternatif ölçüm tekniklerinden biri olan fail itiraf anketleri, tüm sınırlılıklarına rağmen, tamamlayıcı ve açıklayıcı bir suç ölçüm tekniği olarak kriminolojik araştırmalarda önemli bir veri kaynağı haline gelmiştir. Çalışmanın devam eden bölümlerinde, fail itiraf anketlerinin tanımı, kapsamı, ortaya çıkışı ve gelişimi ele alınmış olup, daha sonra fail itiraf anketlerinin metodolojisi ve sınırlılıkları tartışılmış ve sonuç bölümünde ise konuya ilişkin bir takım önerilerde bulunulmuştur.

1. FAİL İTİRAF ANKETLERİNİN ORTAYA ÇIKIŞI VE GELİŞİMİ

1.1. Fail Kavramı

Her suçun mutlaka bir faili, yani o suçu oluşturan fiili işleyen bir kişisi vardır. Fail; işleyen, bir fiili yapan kişidir (Özcan’dan akt. Gerçek, 2006:82). Türk Dil Kurumuna göre fail: “Hukuki sonuç doğuracak bir suç işleyen kimse” olarak tanımlanmıştır (Türk Dil Kurumu, 2010). Suçun maddi unsurlarından biri olan fail, Türk Ceza Kanunu’nun 37. maddesinde ise *suçun kanuni tarifindeki fiili gerçekleştiren kişi* olarak tanımlanmıştır. Fiil, kasten veya taksirle işlenen, icrai veya ihmali tüm haksızlıkların esasını oluşturmakla birlikte, suç teorisinde söz konusu olan fiil, bir suçun kanuni tanımında yer alan fiildir (Koca ve Üzülmez, 2008:106). Bu anlamda söz konusu olan suçların, Türk Ceza Kanununda

öngörülen fiillerin yanında, özel ceza kanunları ve ceza içeren kanunlardaki suçları da kapsadığını belirtmek gerekir. Ancak, fail itiraf anketlerinde suç kavramı geniş anlamda kullanılır ve kanunlar suç olarak tanımlamasa da tüm anti-sosyal veya sapmış davranışlara atıfta bulunulur. Katılımcılar, sadece suç hakkında bilgi vermez, aynı zamanda genel olarak yaşam biçimleri, farklı olaylar karşısında tutumları, aileleri, okulları, arkadaşları ve birçok sosyo-kültürel faktörler hakkında bilgi verirler. Örneğin; okullarda yapılan fail itiraf anketlerinde öğrencilerin düzenli olarak okula gelip gelmediği de araştırılır. Bu şekilde, anti-sosyal davranışla okula gelmeme ilişkisi ortaya çıkarılır.

İradi hareket edebilme yeteneği sadece insana özgü olduğundan, ancak gerçek kişiler suçun faili olabilir. Suç tanımında, fail olan kişide insan olmanın dışında başka özel nitelikler de aranabilir. Örneğin, kamu görevlileri veya sağlık mesleği mensupları gibi bazı meslek grupları için özel faillik vasfı öngörülmüştür. Fakat fail itiraf anketleri, özgü suçları kapsamaz. Ayrıca; fail itiraf anketlerinde, suçun taksirle işlenmesi, ceza sorumluluğunu kaldıran veya azaltan nedenlerden birinin bulunması, fiilin teşebbüs aşamasında kalması, gönüllü vazgeçme veya ortak olma durumu göz önünde bulundurulmaz.

Fail kavramı çoğu kez şüpheli, sanık veya suçlu kavramları ile karıştırılır. 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda şüpheli: "Soruşturma evresinde suç şüphesi altında bulunan kişi" olarak; sanık ise: "Kovuşturmanın başlamasından itibaren hükmün kesinleşmesine kadar, suç şüphesi altında bulunan" kişi olarak tanımlanmıştır. Suçlu veya mahkûm ise, mahkeme kararı ile suçlu olduğu kesinleşmiş kişiye denir (Kunter ve Yenisey, 2004:413). Bu çalışma kapsamında irdelenen fail kavramı ise, fail itiraf anketinin denek grubunda yer alan, bir suç fiilini bilerek ve isteyerek yani kasten işleyen ve yapılan anket çerçevesinde suçunu kendiliğinden bildiren kişiyi ifade etmektedir. Bu anlamda, katılımcı failin mutlaka adli birimler tarafından yakalanmış olması, hakkında bir soruşturma veya kovuşturma açılmış olması zorunluluğu yoktur. Nitekim fail itiraf anketlerinde yalnızca katılımcılar kendilerini fail olarak tanımlamaktadır.

1.2. Fail İtiraf Anketleri

Suç istatistikleri, geçmişte ve günümüzde suç konusunda temel bir başvuru kaynağı olmuştur. Ancak suç istatistiklerinin, suçluluğu ölçmek için tasarlanmadığı ve yalnızca ilgili kurumlar tarafından kayıt altına alınan suçluluğu tespit ettiği yapılan çalışmalar ile ortaya konulmuştur (Polat, 2008:60). Diğer bir ifadeyle, suç istatistikleri sadece görünen suçluluğu ölçmekte olup, kriminolojide siyah sayılar olarak adlandırılan bilinmeyen suçluluk gizli kalmaktadır. Bilinmeyen suçluluk olgusunu ilk defa 1908 yılında Japonya'da

savcı olan Oba ortaya atmıştır (Hirschi'den akt. Sokullu-Akıncı, 1999:74). Siyah sayılar, bilinmeyen suç ve suçları ifade eder. Dönmezer (1994:34) siyah sayıları, suç istatistiklerinin göstermediği, çoğu bilinmeyen fakat gerçekte var olan suçluluğa ait rakamlar olarak tanımlamaktadır. Siyah sayıların çok farklı nedenleri bulunmaktadır. Sokulu-Akıncı, siyah sayıların nedenlerini; öncelikle mağdur kaynaklı suçun tanımlanamaması, mağdurun rızası, fail ile mağdurun önceki ilişkileri, önemsememe, korkma ve çekinme, adalet mekanizmasına inanmama, mağdurun dışındaki nedenler, mağdursuz suçlar, daha sonra polisin bilmediği suçlar ve bilmek istemediği suçlar şeklinde sıralamıştır (Sokullu-Akıncı, 1999:77). Bu konuların yanında, mağdurun karakteristikleri ve sosyal durumu, bir suçun polise bildirilmesinde rol oynamaktadır. Suç istatistikleri ile ilgili tartışmalar sadece ölçümün güvenilir olmadığı üzerine değildir (De Cavarlay, 1998:162). Suçla daha iyi mücadele etmek ve suç olgusu hakkında daha fazla bilgi edinilmesine duyulan ihtiyaç, istatistiklere alternatif olarak mağdur ve failere başvurulmasını motive etmiştir.

Geçmişte failer hakkında çalışmaları yapan araştırmacılar, resmi istatistiklerin sınırlamalarının farkına varmış olsalar da, suç ve sapmanın kaynağına ilişkin daha kapsamlı bilgilerin nasıl elde edileceği konusunda ikileme düşmüştür. Aslında suçlu davranışın gözlemlenmesi iyi bir yöntem olabilirdi. Ancak suçlu davranışların yasadışı karakterde olması ve tespit edildiğinde ortaya çıkacak muhtemel sonuçları açısından, elbette suça meyilli kişiler (ya da suç işlemiş kişiler) davranışlarının gözlemlenmesini istememiştir. Gözlem faaliyetleri yürütüldüğünde bile, mesela çete çalışmalarında araştırmacılar gerçekleşen suçun sadece çok küçük bir oranını gözlemleyebilmiştir (Thraser'den akt. Thornberry ve Krohn, 2000:34). Dolayısıyla bu çalışmalar, suçun neden ve nasıl meydana geldiğiyle ilgili teorik fikirler üretmiş olsa da, suçun yapısı ve yoğunluğu hakkında sınırlı bilgiler sunmuştur. Bu süreçte fail itiraf anketleri, davranışın ortaya çıkışının gözlemlenemediği bir durumda, davranışın en yakın veri kaynağı olmaya aday olmuştur.

Fail itiraf anketleri, bir denek grubu bünyesinde geriye dönük bir zaman diliminde işlenen suçları öğrenmeyi amaçlayan bir veri kaynağıdır. Bu anketler çerçevesinde, belirlenen bir örnek grubundaki kişilere hayatlarının bir döneminde suç işleyip işlemedikleri veya komşuları, meslek grupları, aileleri, dostları içinde suç işleyen olup olmadığı sorulmaktadır (Dönmezer, 1994:37). Fail itiraf anketleri, suç fiili, fail ve hedef-mağdur üçlüsü hakkında daha kapsamlı bilgilere ulaşılmasını sağlamaktadır. Fail itiraf anketlerinin örneklem grubu genellikle okul öğrencileri, uyuşturucu madde kullanıcıları veya cezaevindeki mahkûmlardır. Anketler, farklı uygulamalar aracılığıyla

gerçekleştirilebilir. Bu kapsamda, el yazısı ile doldurulan formların kullanılması, yüz yüze mülakat, bilgisayar destekli kişisel mülakat, bilgisayar anketi ve kişisel mülakatlar ile birlikte kapalı zarf kullanımı gibi farklı uygulama biçimleri uygulanabilmektedir.

Bu tür anketlerde, genel olarak şu sorulara cevap aranır (Gassin, 1998:107):

- Geçmişte işlenen suçlar (malvarlığına karşı suçlar, kişilere karşı suçlar, cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar, uyuşturucu maddelere ilişkin suçlar),
- Suç işlenme yerleri,
- Failin ikameti,
- İkamet ile suç yeri arasındaki mesafe,
- Suç yerine ulaşım,
- Suç hedefinin mali değeri,
- Suç işleme nedeni,
- Failin sosyal çevresi,
- İlk defa işlenen suçların dinamiği (kaç yaşında, kaç defa, vs.),
- Suçlu davranışlar konusunda algılar (suç fiillerini ahlaki düzeyde nitelendirme, fiillerin ağırlığı ve alınan risklere nispeten değer yargıları),
- Kurumlar hakkında düşünceler (polis, jandarma, adliye, vb.),
- Hükümlünün mağdur ile ilişkileri,
- Hükümlünün, mağdur ve fail olarak polis ile ilişkileri,
- Fiilin icrası esnasında failin yanında kimlerin bulunduğu,
- Suç sonrası duygular,
- İşlenen suç karşısında çevrenin tepkileri,
- Suç fiilinden vazgeçme veya suçun engellenmesi.

Fail itiraf anketleri, sapmış davranışları açıklayabilecek bireysel ve ortama dayalı faktörleri doğrudan değerlendirmeye olanak tanımaktadır. Bu anlamda fail itiraf anketleri, sosyolojik ve kriminolojik bir analiz ve yorumlamadan sonra mağdur anketleri ve suç istatistiklerinin yanında tamamlayıcı bir araç niteliği

taşımaktadır. Bu bakımdan suçluluk, bu anketlerin bağımlı değişkeni, suça bağlı olduğu düşünülen diğer konular ise bağımsız değişkenler olarak değerlendirilir. Bu bağlamda, kanunlarda tanımlanan ve katılımcıların işlediği suçlar (kişilere karşı, malvarlığına karşı, cinsel içerikli suçlar ve uyuşturucu ve uyarıcı maddeye ilişkin suçlar) fail itiraf anketlerinin bağımlı değişkenleridir.

Bu değişkenlerin yanında fail itiraf anketlerinde temel bağımsız değişkenleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Sosyal ilişkiler içerisinde karşılıklı etkileşim: sosyal ilişkiler, sosyal yaşama katılım, sosyalleşme,
- Suçlu davranışların ahlaki düzeyde nitelendirilmesi, fiillerin ağırlığı ve alınan risklere nispeten değer yargıları,
- İtiraf edilen (kendiliğinden bildirilen) suçluluk; anket kapsamında katılımcılara basit mala zarar verme suçundan fiziksel şiddet fiillerine uzanan bir dizi fiil sunulur. İcra edilen her davranış için (anketçiye bir numara ile iletilen), detaylandırılmış bir takım sorular (ilk defa yaşı, son defa yaşı, yer, kim ile, çevrenin tepkisi, vb.) sorulur,
  - Birey, aile, mahalle hakkında sosyo-demografik sorular,
  - Mağdur ve fail olarak polis ile ilişkiler hakkında sorular.

Fail itiraf anketlerinin, suç, suçluluk ve suçlu hakkında çok faydalı veriler sağladığı bir gerçektir. Ancak bu anketler bünyesinde birçok sınırlılık barındırmaktadır:

1. Fail itiraf anketlerinde gizlilik en önemli sınırlılıktır. Nitekim bireyler, kimliğinin gizli kaldığından emin olmadıkça geçmişte işlediği bir suç fiilini bildirmez. Birey, zaten normal yaşamında bu fiilin ilgili makamlarca soruşturulacağı endişesi içerisinde.

2. Anketin örneklem grubu yeterince büyük olsa da, yeterli sayıda faille ulaşılabacağı şüphelidir. Toplumda suç işleyenler küçük bir azınlıktır.

3. Örneklemin hangi sosyal doku içerisinde seçileceği sorusu akılları karıştırmaktadır. Uygulamada bazen belirli bir bölgede ikamet eden vatandaşlar seçilirken, bazen de bir ilköğretim veya ortaöğretim öğrencileri veya cezaevindeki mahkûmlar seçilmektedir. Her durumda da katılımcıların tüm fail gruplarını temsil ettikleri tartışılır.

4. Katılımcılar anket sorularını yanlış anlayabilir. Sıradan vatandaşların ceza kanunundaki suç tanımlarını doğru bir şekilde bilmesi mümkün değildir.

5. Katılımcılar altı ay, iki yıl veya beş yıl önce işledikleri suçları doğru ve noksansız bir şekilde hatırlamayabilir.

6. Katılımcılar işledikleri suçtan övünerek olayları daha abartılı ifade edebilirler.

7. Katılımcılar işledikleri suçtan utanarak yanlış bilgi verebilirler.

8. Anket kapsamında sorulan sorular, sağlıklı ve güvenilir bir analiz için yetersiz olabilir. Katılımcının bir suçu işlediğini bildirmesi tek başına bir anlam ifade etmez.

9. Anket sorularının genel suçluluğu kapsamı mümkün değildir. Nitekim ceza kanununun yanında 350 kadar özel ceza kanunu veya suç öngören kanun bulunmaktadır. Anketlerde genel suçluluğu temsil edecek sayı ve türde suç tanımının bulunması mümkün değildir.

10. Anketlerde yalnızca suç konusunda bilgi alınması, suça etki eden diğer etkenlerin göz ardı edilmesine neden olabilir.

11. Anket verilerinin başka bir örneklem grubuyla karşılaştırılması mümkün değildir.

12. Anket verilerinin doğruluğunu araştırmak çok zordur.

13. Bildirilen suçların yaygınlık, sıklık ve çeşitliliğinin hangi sistematığe göre hesap edileceği belirsizdir. Bildirilen fiiller olay ekseninde veya mağdur ekseninde hesap edilebilir. Birden fazla meydana gelen aynı tip olaylar tek kayıt altına alınabilir; birden fazla mağdur var ise mağdur sayısınca fiil kabul edilebilir veya farklı tipte olaylar aynı anda meydana geldi ise en ağır olanı seçilebilir.

14. Anketlerde ceza hukuku genel hükümleri göz önünde bulundurulmaz. Anketlerde suça iştirak, teşebbüs, içtima gibi konular dikkate alınmaz.

15. Anket sorularının yanıt seçenekleri, ilk defa suç işleyenle mükerrer suçluların ayırt edilmesini sağlamayabilir.

16. Bir kişinin suç faili olması ancak ceza adaleti profesyonelleri tarafından yapılacak soruşturma ve kovuşturma süreci sonucunda verilecek hükme bağlıdır. Bu bakımdan bireyin yapmış olduğunu fiil neticesinde kendini fail olarak nitelemesi her zaman için kuşkuludur.

Fail itiraf anketlerinde bu tür problemlerin etkisini azaltmak için birçok önlem alınabilir (Roché vd., 2000:7):

- Anketin hazırlanmasında kullanılan söz dağarcığı mümkün olduğu kadar konuşma diline yakın bir şekilde hazırlanır; fiiller, adli veya ahlaki bir nitelendirme dışında tanımlanır.
- İşlenen suç fiillerinin tanımlanmasında olası hafıza hatalarını sınırlamak için, her suç tipi için ilk suç ve anketten önceki son suç araştırılır.
- Anket yüz yüze ve anketçi nezaretinde gerçekleştirilir.
- Soru dizininin oluşturulmasında genel suçluluk içerisinde miktar bakımından ön plana çıkan suç fiilleri tercih edilir.
- Anket formunda yer alan suç fiilleri, ağırlıklarına göre iki büyük kategoriye ayrılır.
- Her bir suç fiilinin karşısında bir numara bulunur. Fiiller asla sözlü olarak tanımlanmaz. Bu şekilde, katılımcının övünme ihtimali güçleşecek, diğer taraftan, işlenen suç fiilinden dolayı bir utanma söz konusu ise, bu fiilin bildirilmesinde daha az tereddüt yaşanacaktır.
- Anket formu, bizzat katılımcı tarafından doldurulur. Bu uygulama, cevapların gizliliğini garanti altına alır ve bir güven ortamının oluşmasına olanak sağlar.

Her araştırma tekniği gibi fail itiraf anketlerinin de sınırlılıkları mevcuttur. Bu sınırlılıklar anketlerin bilimsel anlamda geçerli ve güvenilir olmadığı anlamına gelmez. Bu sınırlılıkları ortadan kaldırmak veya azaltmak için yukarıda sıralananların haricinde birçok teknik uygulanabilir. Fail itiraf anketlerin sınırlılıkları karşısında alınacak önlemler fail itiraf anketlerinin metodolojisi bölümünde de ele alınmıştır.

1.3. Fail İtiraf Anketlerinin Tarihçesi

İlk defa ABD’de gerçekleştirilen fail itiraf anketleri 1940’lı yıllardan günümüze bir olgunluk sürecinden geçmiştir. Bu süreç içerisinde yapılan çalışmalar sonucunda tekniğin eksiklikleri gözden geçirilmiş ve geliştirilmiştir. Kriminoloji alanında suçluluğu ölçmek için fail itiraf tekniğinin ilk kullanımı, 1940’lı yıllarda ABD’de Austin Porterfield (1946) tarafından gerçekleştirilen çalışmalara dayanmaktadır (Porterfield’den akt. Thornberry ve Krohn, 2000:36). Porterfield, Fort Warth (Texas) bölgesinde 2049 suçlu dosyasını analiz ederek, mahkûmiyete sebep olan 55 suç belirlemiştir. Sonra Porterfield, belirtilen 55 suçtan herhangi birini işleyip işlemediklerini ve işlemiş iseler hangi sıklıkla işlediklerini belirlemek amacıyla Kuzey Texas bölgesinde ikamet eden 137 kız ve 200 erkeğin katılımcı olduğu bir fail itiraf anketi gerçekleştirmiştir.

Porterfield, üniversitedeki her bir öğrencinin bu suçlardan en az birini işlediklerini ortaya koymuştur. Üniversite öğrencileri tarafından işlenen suçlar, hüküm giymiş olanlar tarafından işlenen suçlar kadar ciddi olmasına rağmen öğrencilerin çok azı resmi kurumlarla irtibata geçmiştir.

Porterfield'in bulgularından esinlenen Wallerstein ve Wylie, 1947 yılında 1698 yetişkin erkek ve kadından oluşan bir örneklem grubunu incelemiş ve grubun 16 yaş öncesinde işlemiş oldukları suçlu davranışlarını araştırmıştır (Wallerstein ve Wylie'den akt. Thornberry ve Krohn, 2000:37). Ankette 49 suç tanımı bulunmaktaydı. Katılımcıların çoğunluğu, en az bir kez suç işlemiş olup, erkeklerin %64'ü ve bayanların %29'u anketlerde yer alan 14 ciddi suçun en az birini işlemişti. Günümüzde kullanılan kriterler değerlendirildiğinde, Porterfield ile Wallerstein ve Wylie'nin çalışmaları, örneklemin temsiliyeti, suç olgularının seçimi, güvenilirlik ve geçerlilik konularında belirsizlikler taşımaktadır. Yine de kriminologlar, bu çalışmalar sayesinde bilinmeyen suçluluk (suçun siyah sayıları) konusunda bilgi kazanarak alternatif bir suç ölçme tekniği geliştirmişlerdir.

Porterfield, Wallerstein ve Wylie'nin öncü çalışmalarının yanında, Ivan Nye ve James Short'un 1957 yılında gerçekleştirdikleri çalışma, anket yönteminin kullanılabilirliği hakkındaki düşünceleri kökten değiştirmiştir (Ivan Nye ve James Short'dan akt. Hindelang vd., 1981:23). Nye ve Short'un gerçekleştirdikleri çalışmanın, daha önce yapılan fail itiraf anketlerinden farkı; ölçme, güvenilirlik, geçerlilik, örneklem seçimi ve örneklem grubunun sosyo-kültürel özellikleri ile suçlu davranışı arasındaki ilişkiye odaklanmaları gibi metodolojik konulara değinmeleridir. Nye ve Short, fail itiraf anketi verilerini, nüfusu 10 bin ila 40 bin arası değişen üç farklı yerleşim yerinde bulunan lise öğrencilerinden; kırsal, kentsel ve banliyö çevresi olması durumuna göre değişen üç farklı orta Amerika toplumundan ve ülkenin batısında bulunan suçlulara yönelik olmak üzere okullardan topladı. Anket içerisinde 21 suç ve anti sosyal davranış tanımı bulunmaktaydı. 13-20 yaş arası gençlerin ailelerinin sosyal statüleri (sosyo-ekonomik durum, etnik yapı, ırk) ile suçlu davranışı arasındaki ilişkiyi gözlemleyen Nye ve Short, farklı statüye sahip gruplar arasında istatistiksel açıdan suçlu davranışa ilişkin oldukça az farklılık bulunduğunu tespit etmiştir. Bu bulgular, kriminoloji alanında geniş ilgi uyandırmıştır. Sosyal statü ile suçluluk arasında ilişki bulunmaması, aralarında ters orantı bulunduğunu öne süren klasik teorilerin varsayımlarını sorgulamıştır.

1950-1960 yılları arasında yapılan bir dizi çalışma, sosyal statü ile suçlu davranışı arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla fail itiraf anketi metodunu kullanmıştır. Bu çalışmalar, birçok çocuğun sapsmiş davranışlarda bulunmasına

rağmen, çok azının bu suçları kronik şekilde işlediğini ortaya koymuştur. Örneğin Gold (1966), katılımcıların %88'inin bir veya birden fazla suç fiilini icra ettiğini, ancak sadece erkek katılımcıların %6'sı ve bayanların hiçbirinin silahlı soygun suçunu işlediğini ortaya çıkarmıştır. Bu çalışmalar, genel anlamda Nye ve Short'un yaklaşımlarını desteklemiştir (Gold'dan akt. Thornberry ve Krohn, 2000:38).

İskandinav ülkeleri ve İngiltere, fail itiraf anketlerini gerçekleştiren ilk Avrupa ülkeleri olmuştur. İngiltere'de, bu teknik, *Cambridge Study in Delinquent Development* tarafından 1961 yılında benimsenmiştir. İskandinav ülkelerinde ise ilk fail itiraf anketleri, *Nordic Drafee Research Program* çerçevesinde yürütülmüştür (Aebi, 2009:31). Bu anketlerin tasarımı, ülkeler arasında karşılaştırmalar yapılmasına ve birçok eserin yayınlanmasına olanak sağlamıştır. Hirschi (1969), *Causes of Delinquency* isimli çalışmasında çocuk suçluluğuna ilişkin etiyolojik teorileri açıklarken fail itiraf anketi metodu ile elde ettiği verilerden yararlanmıştır (Hirschi'den akt. Thornberry ve Krohn, 2000:38). Bu metodun teorik konuların değerlendirilmesinde kullanımı 1970'li yıllar boyunca devam etmiştir. Bu dönemde diğer bir gelişme, çocuk suçluluğu ve uyuşturucu kullanımına ilişkin ulusal anketlerdir. Williams ve Gold (1972), 13 ve 16 yaş aralığında bulunan 847 erkek ve kız denek bünyesinde ilk ulusal çaplı anketi gerçekleştirmiştir. İncelenen konular arasında sosyal statü özellikleriyle suçlu davranışı arasındaki ilişkiler bulunmaktadır ve çalışmalarında bu görüşü destekleyen sonuç pek çıkmamıştır (Williams ve Gold'dan akt. Thornberry ve Krohn, 2000:38). Geniş çaplı ulusal projelerden biri de Eliot ve arkadaşları (1985) tarafından yönetilen Ulusal Gençlik Anketleridir (National Youth Survey-NYS). Ulusal Gençlik Anketi, 1976 yılında 11 ve 17 yaş arasındaki 1725 kişi üzerinde uygulanmıştır. Bu anket, fail itiraf çalışmalarındaki metodolojik eksiklikleri düzeltilmiş ve itirafa dayalı çocuk suçluluğunun ölçülmesinde oldukça faydalı olmuştur (colorado.edu, 2009).

Geleceği İzlemek (Monitoring the Future), 1975 yılından itibaren yürütülmekte olan uyuşturucu kullanımına ilişkin ulusal bir araştırmadır (Monitoring the Future, 2009). Araştırma, bir okul içi ulusal sorumluluk araştırması olarak lise bünyesinde son sınıf öğrencileri üzerinde başlatılmış ve 8. ve 10. sınıf öğrencilerini içerecek şekilde genişletilmiştir. Bu bulgular, ülkedeki gençler arasında uyuşturucu kullanımı eğilimleri hakkında temel bilgi kaynağı olmaktadır.

Bu metodolojik uygulamaların yaygınlaşmasına rağmen, fail itiraf anketlerinin ne ölçtüğü sorunu devam etmiştir. Sosyal statü - suçluluk

ilişkinsini inceleyen araştırma bulgularındaki çarpıklık; fail itiraf anketleri ile resmi kaynaklar arasındaki farklılıklar, bilim adamlarını şaşırtmaya devam etmiştir. Anketler, örneklem seçimi ve ankette yer alan suç tanımlarına yönelik eleştirilere maruz kalmıştır. Hindelang ve arkadaşları (1979), resmi veriler ile fail itiraf anketi verilerinin uyuşmadığını bildirmiştir. Araştırmacılar, suç konusunda mağdur, fail ve resmi olmak üzere üç farklı bilgi kaynağı kullanmış ve failerin karakteristiklerini üç bilgi kaynağıyla karşılaştırmışlardır. Hindelang ve arkadaşları (1979), fail itiraf anketlerinin, mağdur anketlerinde yer alan kişilerin tutuklandığı ağır suçları içermediğini ileri sürmüştür. İlerleyen yıllarda çalışmalar, kronik suçluluğa ve suçlu kariyeri üzerine odaklanmıştır. Suçlu kariyerinin anlaşılmasında suç eğilimi yüksek suçluların hayat boyu gelişiminin fail itirafı metodu ile incelenmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır (Blumstein vd., 1986:17).

Yakın tarihlerde de fail itiraf anketlerine olan ilgi devam etmiştir. Roberts (2002) tarafından Amerika Birleşik Devletlerinde yapılan benzer bir araştırmada da aynı teknik kullanılarak gerek 207 hükümlü çocuktan gerekse 207 üniversite öğrencisinden daha önce işledikleri suçlara ait detaylı veriler elde edilmiştir. Güneş (2008), ABD’de 205 hükümlü çocuk ve 200 üniversite öğrencisine fail itiraf anketi uygulayarak veri toplamıştır. Veri setinin toplanılması aşamasında her iki gruptan son derece yüksek oranda katılım sağlanmış ve sağlıklı bir analiz yapılabilmiştir.

Fail itiraf anketlerinin yaygınlaşması ve kriminoloji literatüründe bir veri kaynağı olması, uluslararası karşılaştırmaların yapılmasını bir gereklilik haline getirmiştir. İlk uluslararası İtirafa Dayalı Suçluluk Araştırması (The International Self-Reported Delinquency Study-ISRD) düşüncesi, 1988 yılında Hollanda’da yapılan uzmanlar toplantısında ortaya çıkmıştır (Junger-Tas, 1994:2). Toplantının ardından bu yeni tekniğe dayalı uluslararası bir araştırma yapılmasına ilişkin bir çalışma yayınlanmıştır (Klein, 1989:3). Toplantıya katılan uzmanlardan bazıları, resmi olarak 1990 yılında başlayan ve başkanlığını Josine Junger-Tas’ın yaptığı Research and Documentation Centre of the Dutch Ministry of Justice (WODC) tarafından koordine edilen projenin gerçekleştirilmesine karar vermiştir (Junger-Tas, 1994:2). İlk ISRD anketinin üç ana amacı bulunmaktaydı: Katılımcı ülkeler arasında suçlu davranışlarının sayısı ve türlerini karşılaştırmak, suçlu davranışında farklılıkların izahına katkıda bulunmak ve ülkelerarası araştırmaya ilişkin metodolojik sorunların çözümlenmesine katkıda bulunmak (Junger-Tas, 1994:2). Anket sorularının teorik yaklaşımı, sosyal bağ teorisinden (social

bond theory) esinlenmiştir (Aebi, 2009:29)³. Çalışmaya 12 ülke katılmıştır⁴. Bazı ülkeler ulusal düzeyde, bazıları belirli kentler düzeyinde denek grubuna başvurmuştur. Ankete katılanların yaşı, okul denekleri kullanan ülkelerin haricinde, 14-21 yaş arasındadır.

ISRD araştırmasının ikinci aşamasına katılan uzmanlar, ilk defa Avrupa Kriminoloji Topluluğu'nun (European Society of Criminology) 2003 yıllık toplantısı esnasında bir araya gelmiştir (esc-eurocrim.org, 2009). Toplantının akabinde bir idari kurul oluşturulmuş, araştırma tasarlanmış ve anket soruları revize edilmiştir. Anket, 2006 yılında 14'ü Avrupa ülkesi olmak üzere toplam 30 ülkede gerçekleştirilmiştir⁵. İkinci ISRD araştırmasının denek grubu, her ülkede 7-9. sınıflar arasında öğrenim gören yaklaşık 2000 öğrenciden oluşmuştur (Aebi, 2009:25).

Bu tür anketler Türkiye'de de başarıyla gerçekleştirilmiştir. Örneğin; İçli (2004:234), 1984 yılında "uyuşturucu madde bağımlıları ile sosyolojik bir çalışma" başlıklı çalışması kapsamında Burhaniye Kapalı Cezaevinde bir grup hükümlüye yönelik anket uygulamıştır. Demirbaş (2005:298), bireysel silahlanma konusunda 2003 yılında İzmir ilinde 1653 kişiyle yaptığı araştırmasında katılımcıların %7,58'inin bir ruhsatsız silaha sahip olduğunu ortaya çıkarmıştır. Ayrıca, Milli Eğitim Bakanlığı 2006 yılında "Eğitim Ortamlarında Şiddetin Önlenmesi ve Azaltılması Strateji ve Eylem Planı" isimli çalışması kapsamında Adana, Ankara, Diyarbakır, İstanbul, Karaman, Kars ve Sivas illerinde okullarda fail itiraf anketine başvurmuş ve çok çarpıcı sonuçlara ulaşmıştır (MEB, 2006:10).

Fail itiraf anketleri, özellikle çocuk suçluluğunu ele alan teoriler başta olmak üzere kriminolojik teorilerin uygulanması ve geliştirilmesi için imkânlar sunmuştur. Aslında 1960'lı yıllardan itibaren, kriminolojik teorilerin büyük bir çoğunluğu, bu tür anketlerle elde edilen sonuçlara dayalı olarak geliştirilmiştir. ABD'de Travis Hirschi tarafından ileri sürülen sosyal kontrol teorisi, Michael Gottfredson ve Travis Hirschi tarafından hazırlanan genel suç teorisi, bu türün örnekleridir (Gottfredson ve Hirschi, 1990:47). Avrupa'da, bu anketler,

³ İngilizce orijinal soru dizini: Junger-Tas; Terlou G. J. ve Klein M. (1994). *Delinquent Behavior Among Young People in the Western World: First Results of the International Self-Report Delinquency Study*, Amsterdam: Kugler, ss.387-441 içerisinde sunulmuştur.

⁴ İngiltere, Hollanda, Portekiz, İsveç, İspanya, Almanya, Yunanistan, Kuzey İrlanda, Belçika, Finlandiya, İtalya ve ABD.

⁵ ABD, Almanya, Aruba, Avusturya, Bosna-Hersek, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Ermenistan, Güney Kıbrıs Rum Cumhuriyeti, Hollanda, Hollanda Antilleri, İrlanda, İskoçya, İsveç, İsveç, İtalya, Kanada, Litvanya, Kuzey İrlanda, Macaristan, Norveç, Polonya, Portekiz, Rusya, Slovenya, Surinam, Venezuela ve Yeni Zelanda.

David Farrington tarafından geliştirilen anti sosyal potansiyelin entegre kognitif teorisinin (*theori kognitif integre du potentiel antisocial*) ve Per-Olof Wisktröm'ün yerleşik eylem teorisinin (*action situe*) geliştirilmesinde önemli bir rol oynamıştır (Aebi, 2009:30). Ayrıca, fail itiraf anketleri, mevcut teorileri test etmek için düzenli olarak kullanılmıştır. Örneğin, Uluslararası İtirafa Dayalı Suçluluk araştırmasının ilk soru dizini, esas olarak kontrol teorisinden esinlenmiş ve ikincisi diğer farklı teorik yaklaşımları içermiştir. Farklı teorilerin kombinasyonu, *Edinburgh Study of Youth Transitions, Crime, Belfast Youth Development Study* ve *KFN* (Kingston Field Naturalists) anketlerini de kapsayan birçok çağdaş etüt bünyesinde kullanılmıştır (Kingston Field Naturalists, 2009). Bu çalışmalarda, fail itiraf anketlerinin sonuçları polis, savcılık, mahkeme veya cezaevi istatistikleri gibi suçluluğun resmi ölçümleri ile karşılaştırılmıştır. Fail itiraf anketlerinin gelişiminden bahsettikten sonra, devam eden bölümde bazı metodolojik problemler ele alınacaktır.

2. FAİL İTİRAF ANKETLERİNİN METODOLOJİSİ

2.1. Fail İtiraf Anketlerinin Geçerlilik ve Güvenilirliği

Güvenilirlik, ölçme işleminin tekrar eden denemelerde hep aynı sonuca ulaşmasını ifade eder (Aebi, 2002:114). Hiçbir ölçüm, kesin ve mükemmel derecede güvenilir değildir. Aynı ölçüm aracı, kullanıldığı bir diğer uygulamada az veya çok farklı sonuçlar ortaya çıkarabilir. Bu itibarla, fail itirafı ölçümlerinin güvenilirliğini değerlendirirken temel soru, ölçümün nasıl güvenilir olabileceğidir. Geçerlilik, güvenilirlikten çok daha soyut bir kavramdır. Geçerliliğin en iyi tanımı şu şekildedir: Bir ölçüm, ölçmeye karar verdiği kavramı ölçtüğü derecede geçerlidir (Campbell, 1979:87). Oysa güvenilirlik, tekrar denemelerinde istikrarın korunması gibi ölçümün belirli özelliklerine odaklanır. Geçerlilik ise, ölçülen teorik kavram ile gerçekten ölçülen arasındaki ilişkiyle ilgilenir.

Geçerlilik ve güvenilirlik arasında asimetric bir ilişki vardır. Belirli bir ölçüm çok fazla güvenilir olabilir, ancak aynı ölçümün çok, az, ya da hiç geçerliliği olmayabilir. Örneğin, bir tartı tutarlı bir şekilde doğru tartabilir fakat ölçüm bir kilo eksik olabilir. Bu durumda, güvenilir bir ölçüme sahibiz fakat her bir ölçüm bir kilo eksik olacaktır. Bu durumun aksine, eğer bir ölçüm geçerli ise, aynı zamanda güvenilirlerdir. Çünkü geçerli bir ölçüm, ölçmek istenilen şeyin doğru bir şekilde ölçülmesidir; her ölçüm aynı sonucu verir. Bilimsel değere sahip her ölçüm, hem güvenilirlik hem de geçerliliğe sahip olmalıdır.

Sosyal bilim ölçümlerinde güvenilirliği değerlendirmede iç tutarlılık (internal consistency) ve test tekrar test (test-retest) olmak üzere iki klasik yol mevcuttur (Huizinga ve Elliott, 1986:296). *İç tutarlılık*, aynı konsepti ölçen birçok öğenin yüksek oranda ilişkili olması gerekliliğidir. Biraz önce verilen tartı örneğine dönecek olursak; eğer bir kişi 15 farklı tartıda tartılırsa muhtemelen birbirine yakın farklı ölçümler ortaya çıkar. Fakat bu ölçüm sonuçları yüksek oranda birbiriyle ilişkilidir; ağırlık aynı orandadır. Eğer bir tartı diğerlerinden çok farklı bir sonuç ortaya çıkarmış ise bu ölçüm yanlış olduğu için değerlendirmeye alınmayacaktır. Bu yaklaşım davranışların değerlendirilmesinde de kullanılabilir. Örneğin, aile bağıyla ilgili bir araştırmada bir gence: "Ben annemi çok seviyorum" ve "Anneme çok saygı duyuyorum" ifadelerine katılıp katılmadığının sorulduğunu varsayalım. Normal olarak aile bağı güçlü olan bir gencin bu iki ifadeye olumlu cevap vereceği beklenir. Tam tersine, aile bağı zayıf olan gençlerin cevabı ise olumsuz olarak cevap vereceklerdir. Dolayısıyla, bu ve buna benzer konularda verilen cevaplar yüksek oranda ilişkili olacaktır.

Bu beklenti, fail itiraf anketi gibi suçlulukla ilgili davranışı ölçen çalışmalarda *daha az* olabilmektedir. Güncel fail itiraf anketleri, 30 veya 40 adet geniş bir alandaki suç fiillerini içermektedir. Fakat sadece saldırgan davranışlarda bulunduğunu bildiren bir katılımcının, uyuşturucu madde ticareti veya hırsızlık suçlarının da faili olacağı beklenemez. Dolayısıyla, cevapların birbirleriyle bağlantılı olduğuna dair hiçbir kuvvetli beklenti yoktur. Bu itibarla, iç tutarlılık yaklaşımı, fail itiraf anketlerinin güvenilirliğini değerlendirmede çok uygun görünmemektedir.

Güvenilirliği değerlendirmede *test tekrar test* yöntemi, ankete katılan katılımcıya aynı anketin tekrar uygulanmasından ibarettir. İlk önce fail itiraf anketi bir örneklem grubuna uygulanır (test). Belirli bir zaman aralığından sonra aynı test tekrar uygulanır (tekrar test). Her iki seferde aynı sorular aynı örneklem grubuna uygulanmalıdır. Her iki uygulama arasındaki zaman ne kısa ne de uzun olmalıdır. Ortalama süre 1-4 hafta aralığı arasında olabilmektedir. Her iki ankete verilen cevaplar arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak değeri ".70"den fazla olması beklenmektedir. Huizinga ve Elliott (1986), fail itiraf anketlerini değerlendirmede test tekrar test yaklaşımının daha uygun olduğunu bildirmişlerdir.

Geçerliliğin, ölçümün doğruluğunu gösterdiği belirtilmişti. Geçerliliğin değerlendirilmesinde çeşitli yöntemler bulunmaktadır. Ancak, bu çalışmada temel geçerlilik yöntemleri olan; yapısal geçerlilik (construct validity), kriter geçerliliği (criterion validity) ve içerik geçerliliği (content validity) ele alınacaktır.

Yapısal geçerlilik, geçerliliği kabul edilen ölçümün, teorik olarak beklenen şekilde, diğer kavram ve kurgularla ilişkili olması kapsamında değerlendirilir (Maxwell, 1996:87). Bu bağlamda en önemli soru: Fail itirafına dayalı suç ölçümleri, diğer değişkenlerle beklenen şekilde ilişkili midir? Hindelang vd., (1981:127), farklı koşullar altında yapılan fail itiraf ölçümleri ile çeşitli nedensel değişkenler arasında bağlantı kurmuştur. Elbette demografik yapı, bireysel özellikler, aile yapısı, akademik başarı, akran ilişkileri ve ikamet çevresinin özellikleri gibi farklı etkenlerle belirlenen birçok değişken ölçümle teorik olarak ilişkilidir. Fakat bu yaklaşım, suçluluk gibi çok anlamlı ve karmaşık bir kavramın ölçümünde, geçerliliğin biçimsel ve sistematik değerlendirmesi için kullanılamaz.

Kriter geçerliliği, test skorları ile ölçülen miktarını belirlediği düşünülen dış kriterler arasındaki ilişkiye atıfta bulunur (Huizinga ve Elliott 1986:308). Fakat bu alanda var olan temel sorun, karşılaştırmalı değerlendirme için kullanılacak uygun bir değerlendirme olmamasıdır. Ankette birçok suç işlediğini bildiren kişinin, geçmişte resmi olarak bir işleme maruz kalıp kalmadığını araştırmak mümkün değildir. Yine de kriter geçerliliğini değerlendirmek üzere bir kaç yöntem uygulanmıştır (Hindelang vd., 1981:97). En basitlerinden birinin adı *bilinen grup geçerliliğidir* (known group validity). Bu yaklaşımda, suça katılım açısından farklı eğilimde olan gruplar için ölçülen puanlar karşılaştırılır. Bu karşılaştırmalar resmi tutuklama kayıtlarına girmiş bireyler ile girmemiş olanlar, bir suçtan mahkûm olmuş bireyler ile mahkûm olmamış olanlar ve suçu alışkanlık haline getiren gençler ile lise öğrencileri arasındaki kıyaslamaları içerir. Her ne kadar bilinen gruplar arasındaki karşılaştırmalar yararlı olsa da, bu uygulamalar küçük çaplı bir kriter geçerliliği testi sunar. Gerçek sorun, grupların farklı olması değil, bireylerin fail itiraf anketlerinde ve suçlu davranışını ölçen diğer ölçümlerde aynı puanlara sahip olup olmamasıdır. Bir diğer kriter geçerliliği, farklı göstergeler arasındaki ilişkiyi araştıran *korelasyon geçerliliğidir* (correlational validity). Örneğin, ankete katılan suç işlemiş bireylerin, hiç suç işlememiş bireylere nispeten daha fazla suç bildirmeleri beklenir. Ancak, anketin örneklem grubunun oluşturulmasında katılımcıların daha önceden suç işleyip işlemediği göz önünde bulundurulmaz veya anket cezaevinde yapılıyorsa örneklem grubu tamamen suç işlemiş bireylerden oluşacaktır. Bu nedenle fail itiraf anketlerinde bu tür bir geçerlilik söz konusu değildir.

İçerik geçerliliği, ölçülen kavramın tüm etki alanını ya da tüm içeriğini yeterli şekilde yansıtan öznel veya mantıksal bir değerlendirmedir (Maxwell, 1996:88). Suçun araştırıldığı bir ortamda, suça bağlı veriler de elde edilmişlerine göre farklı geçerlik düzeyi sunar. Örneğin, polislin suç kayıtlarında içerik

geçerliliğine bağlı güçlükler yoktur. Nitekim bir hukuk devletinde polis, ancak hakkında suç işlediğine dair kuvvetli şüpheler bulunan bir kişiyi yakalar. Bu bakımdan polis dosyalarının içeriği açık bir şekilde bilinir. Buna karşılık, fail itiraf anketleri ile yapılan sondajlar, ceza muhakemesinin mantığına göre hareket etmez. Bu bakımdan, fail itiraf anketinin geçerlilik analizinde, sondaj sorularının efektif olarak suçlu davranışlarını ilgilendirip ilgilendirmediği ve bu soruların etüt edilen davranışların evrenini, yani suçluluğu uygun bir şekilde temsil edip etmediğinin kontrol edilmesi gerekir. Bu içerik geçerliliği tanımı, iki alt tip teşkil eden farklı iki sorunun cevaplanmasına katkıda bulunur. Görünür geçerlilik (apparent validity- *araştırma soruları suçlu davranışlarını ilgilendiriyor mu?*) ve mantıksal geçerlilik (logical validity- *araştırma soruları suçluluğu uygun bir şekilde temsil ediyor mu?*).

Bir taraftan yapısal geçerliliğin, karmaşık bir kavram olan suçluluk konusunda uygulanamaz olması, diğer taraftan örneklem grubu sadece mahkûmlar olan bir fail itiraf anketinde kıyasa dayalı kriter geçerliliğinin söz konusu olmaması nedeniyle, içerik geçerliliğinin bu tür anketler için en uygun tercih olduğu düşünülmektedir.

Tablo-1’de, Türk Ceza Kanunu ve Özel Ceza Kanunlarında öngörülen suçlar ile örnek bir fail itiraf anketinde⁶ kullanılan bazı soruları karşılaştırmak suretiyle itiraf edilen suçluluk araştırmasının görünür geçerliliği ortaya konulmaktadır. Bu karşılaştırma, Türkiye’de en sık işlenen suçlara nispeten, araştırmanın yasal suçluluğu (kayıt altına alınan suçluluk) kapsadığını göstermektedir. Sorular hiçbir belirsizlik içermemektedir. Hatta suçların nitelikli halleri ele alınmış, mağdurun tıbbi bir tedavi alıp almadığı sorulmuştur. Bu bağlamda, anketin sapmış davranışları değil bizzat suçu ölçtüğünü belirtebiliriz. Mantıksal geçerliliğe ilişkin olarak, burada belirlenen suçlar elbette caza kanununda tanımlanan tüm suçları kapsamaz. Fakat bu araştırmada, Türkiye’de sıklıkla işlenen suçlar ele alınmıştır.

⁶ Yrd. Doç. Dr. Serdar Kenan Gül’ün yürütücüsü olduğu “Fail İtiraf Anketleri: İzmir Kapalı Ceza İnfaz Kurumu Alan Araştırması” isimli projenin 2010 Mart ayı döneminde TÜBİTAK 1001- Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Projelerini Destekleme Programına başvurusu yapılmıştır. Projenin yöntem bölümünde anket sorularına ilişkin içerik geçerliliği yapılmıştır. Hazırlanan anket soruları 1990 yılında Research and Documentation Centre of the Dutch Ministry of Justice (WODC) tarafından koordine edilen *Uluslararası İtirafa Dayalı Suçluluk Araştırması (The International Self-Reported Delinquency Study-ISR)* referans alınarak dizayn edilmiştir.

Tablo-1: Türk Ceza Kanunu ve Özel Ceza Kanunları* ile Ankette Kullanılan Suçlar Arasında Karşılaştırma

Kod	Suç	Soru	Fiillere Karşılık Gelen Kanun Maddeleri
110	İzrar	Daha önce içeri girme amacının dışında, bir binanın penceresini veya bir mağazanın vitrinini isteyerek kırdın mı?	Mala zarar verme (TCK 151. madde)
210	Basit hırsızlık	Daha önce motor, mobilet veya bisiklet çaldın mı?	Hırsızlık (TCK 141. madde)
220	Eğlence amaçlı oto hırsızlığı	Satma veya uzun süreli kullanma amacının dışında, sadece bir tur atmak için olsa bile bir araba çaldın mı?	Kullanma hırsızlığı (TCK 146. madde)
240	Kapkaç	Daha önce birinin parasını almak için el çantasını, cüzdanını veya diğer bir şeyini çektin mi?	Nitelikli hırsızlık (TCK 142. madde)
250	Evden ve işyerinden hırsızlık	Daha önce bir şeyler çalmak için bir ikamete veya işyerine gizlice girdin mi?	Konut dokunulmazlığının ihlâli (TCK 116. madde) + Mala zarar verme (muhtemelen) (TCK 151. madde) + Nitelikli hırsızlık (TCK 142. madde)
260	Hırsızlık malını almak	Daha önce çalınmış olduğunu bildiğin veya düşündüğün bir şeyi satın aldın mı veya kabul ettin mi?	Suç eşyasının satın alınması veya kabul edilmesi (TCK 165. madde)
400	Ruhsatsız silah taşıma, bulundurma	Üzerinde yasal olmayan bir silah taşıdın mı? Mesela ruhsatsız bir tabanca, sallama, sustalı, bıçak, (fakat küçük bir çakı veya ekmek bıçağını belirtmeyin) veya diğer silahlar gibi (dikkat ediniz, askeri hizmet, spor müsabakası veya av amaçlı silah taşınması durumları söz konusu değildir)	Kanun hükümlerine aykırı olarak ateşli silahları ve 4. maddede yazılı olan bıçak veya diğer aletleri veya benzerlerini satın alma, taşıma, bulundurma (6136 SK 12. ve 17. maddeler)
410	Gasp	Parasını (5 TL olsa bile) veya başka bir şeyini (sigara, kıyafet, saat, vb.) almak için birini tehdit ettin mi (silahlı veya silahsız) veya birine vurdun mu?	Yağma (TCK 148. madde) + Nitelikli yağma (TCK 149. madde)
430	Kundaklama	Sana ait olmayan bir şeyi isteyerek ateşe verdin mi? Mesela; bir araba, depo, ev, inşaat veya bu tarzda bir şeyler? ?	Mala zarar verme (TCK 151. madde) + Genel güvenliğin kasten tehlikeye sokulması (TCK 170. madde)
440	Darp etme	Tıbbi tedavi almak zorunda kaldığını bildiğin veya düşündüğün, <u>ailenden olmayan birine</u> şiddetli bir şekilde vurdun mu veya onu yaraladın mı? ("Ailenden" olmayan kişiler, seninle akrabalık bağı bulunmayan ve seninle beraber yaşamayan insanlardır)	Kasten yaralama (TCK 86. madde)
450	Aile bireylerini darp etme	Tıbbi tedavi almak zorunda kaldığını bildiğin veya düşündüğün, <u>ailenin bir ferdine veya seninle yaşayan birine</u> şiddetli bir şekilde vurdun mu veya onu yaraladın mı? ("Aile" kapsamına seninle akrabalık bağı bulunan veya seninle yaşayan kişiler girmektedir)	(Ağırlaştırılmış) Kasten yaralama (TCK 86. madde) + Aile içi şiddet (4320 SK 1. madde)

500	Uyuşturucu madde kullanımı (Hafif maddeler)	Daha önceden esrar, marihuana gibi uyuşturucu maddeleri <u>kullandın mı?</u>	Kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın almak, kabul etmek veya bulundurmak (TCK 191. madde)
510	Uyuşturucu madde kullanımı (Ağır maddeler)	Daha önceden eroin, kokain, LSD, extasy, PCP, amfetamin gibi uyuşturucu maddeleri <u>kullandın mı?</u> (Esrar bu kapsamda değildir).	Kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın almak, kabul etmek veya bulundurmak (TCK 191. madde)
520	Uyuşturucu madde satışı (Hafif maddeler)	Daha önceden esrar, marihuana gibi uyuşturucu maddeleri <u>sattın mı?</u>	Uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti (TCK 188. madde)
530	Uyuşturucu madde satışı (Ağır maddeler)	Daha önceden eroin, kokain, LSD, extasy, PCP, amfetamin gibi uyuşturucu maddeleri <u>sattın mı?</u> (Esrar bu kapsamda değildir)	(Ağırlaştırılmış) Uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti (TCK 188. madde)
580	Cinsel saldırı	Birini rızası dışında cinsel ilişkiye zorladın mı (kıyafetini çıkarmak, dokunmak, cinsel ilişki, vb.)?	Cinsel saldırı (TCK 102. madde)

*5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu

*6136 Sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanun

*4320 Sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun

2.2. Anket Skalasının Karakteristikleri

Fail itiraf anketinin ilk skala prototipi, Nye ve Short (1957) tarafından geliştirilmiştir (Maxfield ve Babbie, 2005:162). İlk anketin envanterinde 21 fiil tanımı bulunmaktaydı. Tanımlar, kabahatleri veya basit hırsızlık fiillerini kapsıyordu. Daha sonra metot geçerlilik ve güvenilirlik açılarından geliştirilmiştir. Bu çalışmalar neticesinde, geçerli ve güvenilir bir dizi fail itiraf ölçüm skala karakteristikleri ortaya çıkmıştır. Günümüzde en yaygın fail itiraf anketi skalasının en belirgin dört özelliği; farklı tipte ve sayıca fazla suç tanımlarının bulunması, ağır suçlar ve hafif suçlar ayırımının yapılması, açık uçlu cevap dizilerinin kullanılması ve açıklayıcı nitelikli tali soru gruplarının kullanılmasıdır.

2.2.1. Farklı Tipte ve Sayıca Fazla Suç Tanımlarının Bulunması

Suç kavramı, basit bir tehdit olayından, yağma veya öldürmeye kadar geniş bir alanı kapsamaktadır. Genel anlamda suç ve suçlu davranışları bir fail itiraf skalasında sunulmak isteniyorsa, skalanın insan eylemlerini genel anlamda kapsamaması gerekmektedir. Yalnızca belirli bir alanla ilgili suç fiilleri hakkında basitçe sorular sorulması, suçun teorik yapısını tam olarak temsil etmeyecektir. Bu yaklaşımlar, suç vizyonuna uygun bir fail itiraf skalasının, çok kapsamlı olması gerektiğini telkin etmektedir. Bu anlamda fail itiraf

anketlerinde, tüm suç tiplerini ve bu suçların alt alanlarını (kasten yaralama, uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanımı vb.) temsil etmek amacıyla farklı ve sayıca fazla suç tanımları bulunmaktadır. Bu yaklaşım, *Uluslararası İtirafa Dayalı Suçluluk Araştırması'nda* da görülmektedir (Junger-Tas vd., 1994). Aynı şekilde tarafımızdan hazırlanan proje kapsamında, Türk Ceza Kanununda kişilere karşı suçlar ve topluma karşı suçlar kısımları içerisinde yer alan sekiz bölüme ilişkin yirmi dokuz suç tanımı kullanılmıştır (bakınız Tablo-2).

Tablo-2: Fail itiraf Anketlerinde Yer Alan Türk Ceza Kanununun Farklı Suç Grupları

Kişilere Karşı Suçlar
Vücut dokunulmazlığına karşı suçlar
Cinsel dokunulmazlığına karşı suçlar
Hürriyete karşı suçlar
Şerefe karşı suçlar
Malvarlığına karşı suçlar
Topluma Karşı Suçlar
Genel tehlike yaratan suçlar
Çevreye karşı suçlar
Kamunun sağlığına karşı suçlar

2.2.2. Ağır Suçlar ve Hafif Suçlar Ayrımının Yapılması

İlk fail itiraf ölçümleri, ağır suçlardan ziyade basit hırsızlık veya basit yaralama gibi suçun alt alanlarına odaklanmıştı. Bu tercih, geçmişte teorik ilginin çocuk suçluluğuna yönelmiş olmasından kaynaklanmıştı. Fakat bu yaklaşım, katılımcıların cevapları üzerinde etkili olmuştur. Örneğin bir ortaöğretim okulunda yapılan çalışmada katılımcılar, sınıf arkadaşının kitabını sınıflar arasındaki kilitli dolaplara saklama muzipliğini "hırsızlık" olarak nitelemiştir (Thornberry ve Krohn, 2000:53). Bu nedenle anketin suç tanımlarını, *Uluslararası İtirafa Dayalı Suçluluk Araştırması'nda* görüldüğü gibi çalışma izleğine uyumlu bir şekilde ve ciddiyet durumlarına göre hafif fiiller ve ağır fiiller olarak iki kategoriye ayırmak gerekmektedir (Junger-Tas vd., 1994). Bu şekilde, mala zarar verme ve hırsızlık gibi suçlar hafif fiiller, kasten yaralama, yağma, cinsel saldırı, uyuşturucu madde kullanımı ve ticareti gibi suçlar ise ağır fiiller olarak farklı bölümlerde sıralanmıştır. Her bölüm içerisinde önce, katılımcının anket formunda belirtilen fiilleri daha önceden yapıp yapmadığı

sorular (ya da kendisi işaretler), ardından yanıtı olumlu olan katılımcıya ilgili fiilin hangi ortam içerisinde icra edildiğine ilişkin soruların bulunduğu anket formu verilir.

2.2.3. Açık Uçlu Cevap Dizilerinin Kullanılması

Birçok fail çalışması, yüksek sıklıktaki cevapları sansürleyen az seçenekli kategorik cevap dizilerini tercih etmiştir. Örneğin, Nye ve Short (1957), en uç cevabın "sık sık" olduğu dört seçenekli cevap kategorisini kullanmıştır (Nye ve Short'dan akt. Hindelang vd., 1981:35). Bu yaklaşıma göre, 5 defa hırsızlık yapan bir kişi ile 50 defa hırsızlık yapan başka bir kişi aynı şekilde değerlendirilmektedir. Bu bakımdan, sınırlı cevap dizilerinin kullanımı, davranışsal olarak farklı gruplar arasında bir ayırım yapmaktan ziyade, itiyadı suçlular ile fırsat suçlularının aynı kategoride değerlendirilmesine neden olmuştur. Bu bakımdan aşağıda sunulan örnekte görüldüğü gibi açık uçlu cevap dizilerinin kullanılması fail ve fiile ilişkin daha sağlıklı ve güvenilir verilerin elde edilmesini sağlamıştır.

Örnek soru: "*Cezaevine girişinden önceki son 2 yıl süresince, bunu yaklaşık kaç defa yaptın?*"

- (1) Her gün
- (2) Her hafta birçok defa
- (3) Haftada yaklaşık bir defa
- (4) Ayda yaklaşık 1 veya 2 defa
- (5) Toplam olarak 1 veya 2 defa
- (6) Hiç yapmadım
- (8) Bilmiyorum

Fail itiraf anketlerinde fail ve fiil sıklığı araştırıldığında açık uçlu sorular sayesinde oluşturulacak envanterden hareket ederek bazı göstergeler oluşturulabilir. En çok kullanılan üç gösterge, *yaygınlık* (prevalance), *sıklık* (incidence) ve *çeşitlilik* (variety). *Yaygınlık*, suç işlediğini bildiren katılımcıların yani "evet" cevabını veren deneklerin yüzdesel oranını; *sıklık* (ayrıca frekans olarak da adlandırılır), bildirilen suç sayısını; *çeşitlilik* ise, kişiler tarafından bildirilen farklı suç tiplerinin sayısını ifade eder. Örneğin, indeks altı farklı öğeyi (suç tipi) içeriyorsa, çeşitlilik skoru 0-6 arasında değişiklik gösterebilir. Üç temel göstergenin her biri, farklı zaman dilimleri için oluşturulabilir. Örneğin, katılımcılardan geçmiş altı ay, bir yıl veya iki yıllık süreç içerisinde işledikleri suç fiillerini bildirmeleri istenir.

2.2.4. Açıklayıcı Nitelikli İfadelerin ve Tali Soru Gruplarının Kullanılması

Katılımcıların bildirdiği suçların doğru bir şekilde yansıtılması ve sağlıklı bir analiz yapılabilmesi için verilerin düzenli bir hale getirilerek uygun başlıklar altında sıralanması gerekmektedir. Bu bağlamda, genellikle iki temel strateji uygulanır: Bildirilecek fiilin tanımlanmasında açık uçlu ifadeler kullanılması ve bildirilen fiile ilişkin açıklayıcı nitelikli tali soru gruplarının kullanılması.

İlk olarak, bildirilecek fiilin tanımlanması için katılımcıya aşağıdaki örneklerde görüldüğü gibi açıklayıcı nitelikli açık uçlu ifadeler yöneltilir. Ardından katılımcı, anket formu üzerinde geçmiş davranışına uygun suç tanımı numarasını işaretler.

Örnek ifade: *“İnsanlar bazen izin verilmeyen bir şeyler yaparlar. Belki aşağıdaki listede başından geçen bazı şeyler bulacaksınız”.*

Örnek ifade: *“Sokaktaki birçok şey isteyerek veya istemeden zarar görür veya parçalanır. Aşağıdaki listede, belki daha önceden başından geçen bir durum bulacaksınız”.*

Örnek ifade: *“Bazen, insanlar başkalarına ait olan şeyleri alırlar. Aşağıdaki listede, belki daha önceden başından geçen bir durum bulacaksınız”.*

Aynı zamanda hırsızlık konusu malın değeri, mağdurun yaralanma ciddiyeti gibi olaya ilişkin daha fazla bilgi edinmek amacıyla tasarlanmış açıklayıcı nitelikli tali soru grupları sorulur. Bu bağlamda, bildirilen her suç tipi için ilk suç ve anketten önceki son suç detaylı bir şekilde araştırılır. Yapılan işlem aynı zamanda, işlenen suç fiillerinin tanımlanması esnasında muhtemel hafıza hatalarını da sınırlar.

Tablo-3: İlk Defa Gerçekleştirilen Davranış Hakkında Genel Sorular

X numaralı davranışı <u>ilk defa kaç yaşında</u> gerçekleştirdin?
X numaralı davranışı <u>en son kaç yaşında</u> gerçekleştirdin?
Toplam olarak, bu davranışı bir defa mı yoksa birçok defa mı gerçekleştirdin?
Cezaevine girişinden önceki <u>son 2 yıl</u> süresince, bu davranışı yaklaşık kaç defa gerçekleştirdin?
Cezaevine girişinden önceki <u>son 3 ay</u> süresince, bu davranışı yaklaşık kaç defa gerçekleştirdin?
Cezaevi öncesi son 2 yıl süresince, bu davranış için kaç defa polis tarafından suçüstü yapıldın?
Daha sonra ne oldu?

Tablo-4: Son Defa Gerçekleştirilen Davranış Hakkında Genel Sorular

Son defa, bu olay nerede gerçekleşti?
Bunu yaptığın <u>son defa</u> , ne kadar para aldın veya aldığın kaç lira değerindeydi?
Bunu yaptığın <u>son defa</u> , ne kadar para veya bir şeyler aldın veya almaya çalıştın?
Bu bir bayan mı yoksa erkek miydi?
Bu kişi yaklaşık kaç yaşındaydı?
<u>Bunu yaptığın son defa</u> , sen de yaralandın mı?
<u>Son defa</u> , senin dışında kaç kişi yaralandı?
<u>Son defa</u> , bu kişiler arasında (senin dışında) kim en ağır şekilde yaralandı?
Yaralanan bu kişi erkek mi yoksa bayan mıydı?
Bu kişi yaklaşık kaç yaşındaydı?
<u>Son defa</u> , bu maddeyi sağladığın yer neresi idi?
Bu yere hangi araçla gittin?
Bunu yaptığın <u>son defa</u> , üzerinde hangi silah(lar) vardı?
Neden üzerinde bir silah taşıyorsun?
<u>Üzerinde silah taşıdığın son defa</u> , yanında silah taşıyan kaç kişi vardı?
<u>Son defa</u> , yanında kaç kişi vardı?
Bunu hep beraber mi yaparsınız?
<u>Son defa</u> , yanında en iyi üç arkadaşından biri mi vardı?
<u>Son defa</u> , olay esnasında ne hissettin?
<u>Son defa</u> , X numaralı davranışı gerçekleştirdiğinde, hangi kişiler tepki gösterdi?
<u>Son defa</u> , senin üzerinde en etkili tepkiyi kim gösterdi?
Seni en çok etkileyen tepki ile karşılaştığın da kaç yaşındaydın?
Seni en çok etkileyen tepkinin sonucunda ne yaptın?

Ayrıca, aşağıdaki örnekte görüldüğü gibi açıklayıcı tali soruların cevap seçenekleri de dar kapsamlı değildir. Katılımcının verdiği yanıtlar çerçevesinde fail ve fiil hakkında oldukça zengin bilgiler elde edilir.

Tablo-5: Son Defa Bunu Yaptığında Hangi Kişiler Tepki Gösterdi?

Bir şeyini almak için tehdit ettiğin veya vurduğun kişi
Akrabaların
Kardeşlerin
Kız/Erkek arkadaşın
Arkadaşların (seninle beraber olanlar haricinde)
Bir özel güvenlik görevlisi, zabıta görevlisi vb.
Bir tanık, tanıklar (yoldan geçen biri, bir komşu, akrabalarının bir tanıdığı vb.)
Polis, Jandarma
Bir psikolog, bir doktor
En iyi 3 arkadaşından biri (şayet orada ise)
Diğer kişiler

2.3. Fail İtiraf Anketlerinde Gizlilik

Fail itiraf anketlerinde gizlilik esastır. Nitekim anket, tamamen gönüllülük esasına dayanır ve yalnızca önceden bilgilendirilen ve rızası alınan kişilere uygulanır. Bu bakımdan, irtibat kurulacak bireyler, bu çalışmanın kesinlikle anonim olduğu ve anketin ciddiyetle ve gizlilik içerisinde uygulanacağı konusunda ikna edilir ve bunun için bir izlek belirlenir.

Yukarıda bahsedilen proje kapsamında da bir izlek belirlenmiştir. Bu çerçevede, ankete katılmayı kabul edecek katılımcıların görüşme sırası, yapılacak *kura* ile belirlenir. Kura neticesinde her katılımcıya bir numara tahsis edilir. Denek grubu içerisinde bulunan katılımcılar "1-n" arası numaralandırılarak bir liste hazırlanır. Anketçi, kimliğini hiç bilmediği "n" kadar mahkûm ile kurum içinde görüşme yapacaktır. Diğer taraftan ilgili kurum idaresi, katılımcılara refakat etmekle sorumlu yeterli sayıda görevli belirler. Görüşülecek katılımcının ismini bilen kişi (idare görevlisi), anket formunda kayıtlı cevapları asla öğrenemeyecektir. Katılımcının cevaplarını kaydeden anketçi de, katılımcının kimliğini asla bilmeyecektir. Uygulama safhasında anketçi, idare tarafından tahsis edilen bir yerde her katılımcı ile yüz yüze görüşür. Görüşme mekânında anketçi ile katılımcı haricinde kimse bulunmaz. Aynı zamanda görüşmeler, hiçbir suretle görsel ve işitsel cihazlar kullanılarak izlenemez veya kayıt altına alınamaz. Görüşme sonunda, anket formu anketçi tarafından bir zarf içerisine konulur ve zarf mühürlenir, ardından aynı gün sonunda tüm formlar anket sorumlusuna teslim edilir. Anketin uygulanması tamamlandıktan sonra, yalnızca isim listesinin varlığı ile mümkün olabilecek doğrudan kimlik belirlenmesinin önüne geçmek amacıyla ankete katılan katılımcıların listesi imha edilir. Ayrıca, katılımcıların ve akrabalarının meslekleri net olarak sorulmadığı gibi, anket soru ve cevaplarının bulunduğu kâğıtlar da imha edilir. Bu şekilde, dolaylı yoldan kimlik belirleme imkânı da ortadan kalkmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Fail itiraf anketlerinin geçerlik ve güvenilirliğine ilişkin olarak; geçmişte yapılan farklı çalışmalar bu metodun eksikliklerini ortaya koymuş olsa da, zaman içerisinde anketler daha geçerli ve güvenilir hale getirilmiştir. Bu kapsamda, anket formlarında gerçek suçluluğu temsil etmekten uzak sınırlı sayıda suç fiili yerine, sayıca fazla ve geniş kapsamlı suç fiillerinin kullanılması en önemli değişikliktir. Bu şekilde genel suçluluk, özel alt başlıklarıyla birlikte yeterince yansıtılmaktadır. Diğer önemli bir konu, fail itiraf anketinin suç tanımları

içerisinde ciddiyete göre bir derecelendirme yapılmasıdır. En yaygın uygulama, ağır suçlar ve hafif suçlar şeklinde bir ayırım yapılmasıdır. Bu uygulama, ceza adalet profesyonellerinin yanında bir amatör olarak yer alan katılımcının geçmiş fiilini doğru bir şekilde tanımlamasına yardımcı olacaktır. Bu şekilde farklı gruplarda incelenen suçları daha iyi analiz etmek için sınırlı seçmeli sorulardan kaçınılmıştır. Farklı zaman dilimlerinde fiilin sıklığını tespit etmek amacıyla açık uçlu sorular tercih edilmiştir. Nitekim bu şekilde yapılan anketler neticesinde, suç işleme oranına göre katılımcılar arasında bir karşılaştırma yapma imkânı ortaya çıkacaktır. Fail itiraf anketlerine katılım gönüllülük esasına dayanmaktadır. Bu bakımdan, katılımcıların kimliklerinin gizli kalacağı konusunda ikna edilmesi gerekmektedir. Fail itiraf anketlerinin uygulanmasında alınan farklı önlemler sayesinde katılımcıların kimliklerinin gizliliği garanti altına alınmaktadır.

Fail itiraf anketlerinin kriminoloji araştırmalarındaki yeri ve önemine ilişkin olarak; bu tür anketler bilinmeyen suçluluğu (suçun siyah sayılarını) tespit etmek için suç istatistiklerinin yanında tamamlayıcı ve açıklayıcı nitelikte alternatif bir tekniktir. Tabi ki her ne kadar sürekli gelişim göstermiş ve birçok kriminolojik araştırmada kullanılmış olsa da, bu metodun suç konusunda doğru ve kesin bir değerlendirme yaptığı söylenemez. Bu tür teknikler, suçu sübjektif bir yaklaşım içerisinde ele alırlar. Ancak, kriminolojik araştırmalar suçun güvenilir bir ölçme aracının var olmadığını, fakat farklı kaynakların bir araya getirilmesi ve karşılaştırmaları sayesinde tutarlı ölçümlere ulaşılabileceğini göstermektedir (Polat, 2008:57).

Sonuç olarak; fail itiraf anketlerinin suç ve fail hakkında sunduğu veriler, bu tür tekniklere duyulan ilgiyi artırmıştır. Bu tür anketler birçok ülkede yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Ancak, fail itiraf anketlerinin kriminoloji araştırmalarında kullanılması ve oluşturulan veri tabanlarının suç politikalarına etkisi ülkeden ülkeye değişmektedir. Bu tür anketler, ceza adaleti profesyonellerinin önemli bir enstrümanı olması ölçüsünde politikaların hazırlanma sürecine katkıda bulunmaktadır. Örneğin, İngiltere’de *Cambridge Study in Delinquent Development* kapsamında yürütülen fail itirafı odaklı çalışmalar, hukuk alanında yapılan bazı reformları etkilemiştir (Aebi, 2009:57). Avrupa Birliğine üye birçok ülkede suç araştırmalarında bu tür anketler kullanılmaktadır. Fail itiraf anketleri özellikle, Finlandiya, Almanya ve Hollanda’da suç ve suçun önlenmesine ilişkin politik tartışmalarda önemli bir yere sahiptir (Aebi, 2009:57). Türkiye’de bu tür alternatif suç ölçme teknikleri kullanılmamaktadır. Suçun anlaşılması ve suç realitesine daha yakın politikaların hazırlanması için bu yeni tekniğin, politik ajanda içerisinde yerini alması gerekir. Nitekim ülkemizde bu tür çalışmaları yapacak kişi ve kuruluşlar bulunmaktadır. Bu çerçevede, ülkemizde fail itiraf anketlerine bağlı veri tabanlarının oluşturulması için bazı öneriler sunulabilir:

➤ Metodolojik problemler ve anketlere ilişkin başarılı uygulamaları tespit etmek amacıyla, Avrupa ülkelerinde ve ABD’de yayınlanan eserler incelenebilir. Bu sayede, anketler konusunda lokal, ulusal ve uluslararası standartlar belirlenebilir.

➤ Fail itiraf anketleri, geniş ve farklı bir katılımcı yelpazesine sahip olmalıdır. Ayrıca bu tür anketlerin, mülakatlar ile tamamlanması faydalı olacaktır. Bu şekilde toplanan verilerin analizi ve lokal ve ulusal resmi verilerle karşılaştırılması, Türkiye’nin suç morfolojisinin daha olumlu bir imajının oluşturulmasına olanak sağlayacaktır.

➤ Fail itiraf anketlerinin sonuçları, Avrupa ülkeleri ve ABD’de yapılan anketlerden toplanan verilerle karşılaştırılabilir. Bu uygulama, ceza adaleti aktörleri kadar sosyal aktörler için de faydalı olacaktır. Bu tür veriler, lokal, ulusal veya uluslararası planda hem önleyici hem bastırıcı nitelikli kamu güvenlik politikalarının değerlendirilmesi ve uyarlanmasına olanak sağlayacaktır.

➤ Gerçekleştirilen anket sonuçlarının yaygınlaştırılmasına ilişkin olarak, rapor ve yayınlar dışında, toplumun tüm dinamikleriyle sonuçları paylaşmak ve tartışmak üzere lokal ve ulusal düzeyde seminerler, konferanslar düzenlenebilir ve basın bilgilendirme toplantıları yapılabilir. Bu faaliyetler, suç konusunda yapılan toplumsal tartışmanın, önyargı veya duygusal düşüncelere nispeten daha fazla realiteye dayanmasına katkıda bulunduğu ölçüde kamuya faydalı olacaktır.

KAYNAKÇA

Aebi, Marcelo F. (2009). *Assessing Deviance, Crime and Prevention in Europe Self-Reported Delinquency Surveys in Europe*, Guyancourt, Flémal Yayınları.

Aebi, Marcelo F. (2002). "Comment mesurer la délinquance des toxicomanes adultes? Une comparaison empirique de la validité des registres de police et des sondages de délinquance autoreportée", *Criminologie*, Vol. 35, No. 1, ss. 107-131.

Blumstein, Alfred; Jacqueline, Cohen; Roth, Jeffrey A. ve Visher, Christy A., (eds). (1986). *Criminal careers and "career criminals"*, Washington, D.C., National Academy Press.

Campbell, Donald T. (1979). "Assesing the impact of planned social change", *Evaluation and Program Planning*, 2, ss.67-90.

De Cavarlay, Aubusson B. (1998). "De la statistique criminelle apparente a la statistique judiciaire cachée", *Déviante et société*, 22 (2), ss.155-180.

Demirbaş, Timur (2005). *Kriminoloji* (2. Baskı), Ankara, Seçkin Yayınevi.

Dönmezer, Sulhi (1994). *Kriminoloji*, İstanbul, Beta Yayınevi.

EGM (Emniyet Genel Müdürlüğü), (2004). *Suç ve suçlu profili (3-4)*, Emniyet Genel Müdürlüğü Çalışmaları, Ankara: EGM APK Dairesi Başkanlığı Yay.No.210.

European Society of Criminology (2010). http://esc-eurocrim.org/files/ESC_Conference%20_Helsinki_2003.pdf, (erişim tarihi: 17.01.2010).

Gassin, Raymond (1998). *Criminologie*, Paris, Dalloz Publishing.

Gerçek, Leyla Çakıcı, (2006). "Şüpheli ve mağdur üzerine bir araştırma", *Polis Bilimleri Dergisi*, 8 (3-4), ss.79-98.

Gottfredson, M. R. ve Hirschi, T. (1990). *A General Theory of Crime*, Stanford, CA, Stanford, University Press.

Gold, Martin, (1966). *Delinquent behavior in an American city*, Belmont, California, Brooks/Cole Publishing Company.

Güneş, İsmail Dinçer (2008). *Deviant Behavior Among Young Adults: Turkish Case with an Emphasis on Family Rituals, Self-Esteem and Religiosity*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of North Texas. Denton, USA.

Hirschi, Travis (1969). *Causes of delinquency*, Berkeley, University of California Press.

Hindelang, Michael J., Hirschi, Travis ve Weis, Joseph G. (1979). "Correlates of delinquency: The illusion of discrepancy between selfreport and official measures", *American Sociological Review*, C.44, ss.995-1014.

Hindelang, Michael J., Hirschi, Travis ve Weis, Joseph G. (1981). *Measuring delinquency*, Beverly Hills, Sage Publications.

Hunter, Ronald D. ve Dantzker, M.L. (2002). *Crime and criminality casuses and consequences*, New Jersey: Prentice Hall, Inc.

Huizinga, David ve Elliott, Delbert S. (1986). Reassessing the reliability and validity of selfreport delinquent measures " *Journal of Quantitative Criminology*", C.2, S.4, ss.293-327.

İçli, Tülin (2004). *Kriminoloji*, Ankara: Martı Kitap ve Yayınevi.

Junger-Tas, Josine (1994). The international self-report delinquency study: Some methodological and theoretical issues, Junger-Tas J., Terlouw Gert-Jean, Klein, Malcolm W. (Ed.), *Delinquent behavior among young people in the western world: First results of the international selfreport delinquency study*, Amsterdam, Kugler, ss.1-13.

Jessor, Richard (1998). *New perspectives on adolescent risk behavior*, New York: Cambridge University Press.

Kingston Field Naturalists (2009). <http://www.kingstonfieldnaturalists.org/projects/censuses.html>, (erişim tarihi: 14.07.2009).

Klein, Malcolm W. (1989). *Cross-national research in selfreported crime and delinquency*, Dordrecht, Boston, London, Kluwer Academic.

Koca, Mahmut ve Üzülmez, İlhan (2008). *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Ankara: Seçkin yayınevi.

Kunter, N. ve Yenisey, F. (2004). *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*, İstanbul: Beta Yayınları.

Milli Eğitim Bakanlığı (2006). *Eğitim Ortamlarında Şiddetin Önlenmesi ve Azaltılması Strateji ve Eylem Planı (2006-2011+)*, Ankara, MEB Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü.

Maxfield, G. Michael ve Babbie, Earl (2005). *Research methods for criminal justice and criminology*, Belmont, Wadsworth Thomson Learning.

Maxwell, Joseph A. (1996). *Qualitative research disagn: An interactive approach*, Thousand oaks, CA:Sage.

Monitoring the Future (2009). <http://www.monitoringthefuture.org/pressreleases/05drugpr.pdf>, (erişim tarihi: 15.06.2009).

Nye, F. Ivan ve Short, James F. Jr. (1957). "Scaling delinquent behavior", *American Sociological Review*, C.22, ss.326-331.

Özcan, Hüseyin (1980). *Ansiklopedik Hukuk Sözlüğü*, Ankara: Olgaç Matbaası.

Polat, Ahmet (2008). "Suç istatistiklerine ilişkin sorunlar ve öneriler", *Polis Bilimleri Dergisi*, C. 10, S.1, ss.37-61.

Porterfield, Austin L. (1946). *Youth in trouble*, Fort Worth, Leo Potisham Foundation.

Roberts, J. (2002). *Family rituals and deviant behavior*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of North Texas. Denton, USA.

Roché, Sébastien; Astor, Sandrine; Ivaldi, Gilles ve Tournier, Vincent (2000). *Rapport Final-Enquete sur la Delinquance Auto-Declarée des Jeunes*, Grenoble, Université de Grenoble.

Sokullu-Akıncı, R. Füsün (1999). *Kriminoloji*, İstanbul, Beta Yayınevi.

Thrasher, Frederic (1927). *The gang: A study of 1,313 gangs in Chicago*, Chicago, University of Chicago Press.

Thornberry, Terence P. ve Krohn, Marvin D. (2000). "The Self-Report Method for Measuring Delinquency and Crime", *Measurement problems in criminal justice research*, C.4, ss.33-83.

Türk Dil Kurumu Sözlüğü. <http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=verilst&kelime=fail&ayn=tam>, (erişim tarihi: 15.03.2010).

University of Colorado (2009). <http://www.colorado.edu/IBS/NYSFS/>, (erişim tarihi: 15.06.2009).

Wallerstein, J.S., ve Wylie, C.J., (1947). "Our law-abiding law-breakers", *Probation*, 25:107-112.

Williams, Jay R. ve Gold, Martin (1972). "From delinquent behavior to official delinquency", *Social Problems*, C.20, S.2, ss.209-229.

5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu.

6136 Sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanun.

4320 Sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun.